

**PODPŮRNÝ A VZDĚLÁVACÍ SPOLEK HAVLÍČEK
V ZLÍCHOVĚ A OKOLÍ**

(1895) 1896 - 1950

Inventář

(NAD č.: 552)

(Č. pomůcky: 570)

I. Vývoj původce fondu

Zlíchov byl drobnou obcí na břehu Vltavy, v 19. a na počátku 20. století byl spravován jako součást spojené obce Hlubočepy, Zlíchov a Klukovice. Součástí Velké Prahy se tyto obce staly roku 1922. V polovině 18. století se zde začal těžit kámen, o sto let pak nastal rychlý nárůst výroby související s volným pohybem obyvatelstva a průmyslovou revolucí, 1872 zde byla otevřena tzv. Buštěhradská dráha. V této době patřily lomy a vápenka rodině Hegertů, resp. později firmě Bárta a Tichý, rozvíjela se zde ale i jiná odvětví, fungovala zde sklárna Josefa Inwalda, či továrna na lín a draslo firmy M. Fischla.

Koncem 19. století zde proto rychle stoupal počet obyvatel, např. před ukončení poddanství měl Zlíchov 130 obyvatel, roku 1880 to bylo již 1216 obyvatel a jejich počet dále rostl. S nárůstem populace rostl i společenský a spolkový život, první podpůrný spolek zde byl založen roku 1883, jednalo se o *Bratrstvo Zlíchovsko-hlubočepské*. Počátkem 90. let se zde ustanovil *Sokol* a začala fungovat *Dělnická vzdělávací beseda*. Roku 1896 byly založeny hned dva spolky *Vzájemně se podporující spolek Domobranců* (později zván „Havlíček“) a *Dobročinná obec baráčníků*. Tyto spolky spolu většinou spolupracovaly, mnohdy sídlily ve stejných místnostech, navštěvovaly svoje slavnosti a často se účastnily i akcí spolků okolních obcí.

Jak je zřejmé, v době vzniku spolku byl již v Zlíchově jeden podpůrný spolek, nový spolek ale vznikl jako sdružení domobranců pod názvem „*Podpůrný spolek domobranců v Zlíchově a okolí*“. O jeho založení bylo rozhodnuto 15. září 1895, kdy byla svolána schůze domobranců na Zlíchově, které se zúčastnil i Jan Vokoun, předseda prvního spolku tohoto typu v Čechách *Podpůrného spolku domobranců v Košířích* (založen 1891). Zde byl položen základ stanov, které byly schváleny místodržitelským výnosem z 28. března 1896 (č. 40467). Ustavující valná hromada proběhla 26. dubna 1896, předsedou se stal Jan Hora, který spolek vedl až do roku 1919, náměstkem Josef Válek a jednatelem Antonín Kavalír.

Funkce spolku byla sociální, podporovalo své členy v nemoci a ve stáří. Členem se mohl stát kdokoliv do 40 let věku, starší členové byli přijímáni za zvláštních podmínek, tato hranice se ovšem v proměnách času měnila, při vstupu do spolku bylo rovněž třeba předložit lékařské vysvědčení. Podpora v nemoci byla podmíněna řádným placením příspěvků a byla také omezena na určitý počet dnů v roce. Žadatelé o podporu byli navíc před výplatou kontrolováni, zda jsou vskutku nemocní a nepracují. Na Vánoce byly rozdávány podpory vdovám a sirotkům členů. Členy byli hlavně pomocní dělníci, skláři, železničáři.

Spolek také svým členům zajišťoval na pohřeb hudbu a členové spolku se také účastnili pohřbů svých členů, od počátku 30. let byla účast na pohřbech losována. Členové

spolku mohli také přispívat do pohřebního fondu manželek (založen 1903), z kterého pak byla vyplácena podpora k jejich pohřbu, později se vdovy po členech stávaly členkami spolku s tím, že jednou ročně platily příspěvek, o tyto výhody však přišly, pokud se znovu vdaly.

Kromě sociálních funkcí spolku měli také členové „pěstovat cvičební a zábavní střelbu do terčů“, ze zápisů ovšem vyplývá, že se spolek do konce 19. století více než střelbě věnoval společenské činnosti, kromě plesů se co týden scházel k zábavám, jejich počet byl proto roku 1899 omezen. Spolek měl i svůj zábavní výbor, který pořádal také výlety do okolí. Na valné hromadě konané 22. ledna 1911 byla schválena změna stanov a přejmenování spolku na „*Podpůrný a vzdělávací spolek Havlíček v Zlíchově a okolí*“¹, což bylo schváleno výnosem místodržitele č.j. 8/a 1521 z 21. června 1911. Změna ve spolek vzdělávací se projevila tím, že bylo pořádáno několik přednášek, účast na nich byla ale poměrně nízká, dále byly konány vycházky.

Uspořádání spolku bylo klasické, jednou ročně, zpravidla v lednu, zasedala valná hromada, která volila výbor a předsedu, ty se scházeli každý měsíc. Příjmy spolku pocházely hlavně z měsíčních členských poplatků, dále z výtěžků zábav, darů, případně také z pokut, které byly udíleny členům, kteří se neúčastnili pohřbu. Spolek si také každý rok měl volit protektora, např. roku 1898 to byl majitel sklárny Josef Inwald, či r. 1900 starosta spojených obcí Josef V. Říha.

Spolek fungoval v omezeném rozsahu také v době první světové války, těžce na něj ale dopadala krize 30. let, roku 1934 bylo schváleno, že nezaměstnaným členům zůstane nárok na podporu, i když budou platit příspěvky jen 6 měsíců v roce. Zároveň ovšem stárli členové spolku a rostl počet pohřbů, což vedlo k zhoršování spolkových financí. Přesto spolek fungoval i v době Protektorátu Čechy a Morava, poslední schůze se konala v červenci roku 1944, další pak v červnu roku 1945.

Vzhledem k stále se zhoršujícímu stavu členské základny bylo roku 1946 jednáno o spojení s druhým zlíchovským podpůrným spolkem *Bratrstvem Zlíchovsko-Hlubočepským*, což bylo odhlasováno na valné hromadě konané dne 12. ledna 1947. Život v poválečném Československu se totiž změnil, většinu činnosti spolku pokrývaly sociální služby státu, zábavní činnost přejaly sportovní a jiné organizace. O týden později, dne 26. ledna 1947, proběhla slučovací valná hromada, kde byl sloučený spolek přejmenován na „*Podpůrný a vzdělávací spolek „Bratrstvo-Havlíček“ pro Zlíchov a okolí*“. Předsedou zde byl zvolen dosavadní dlouholetý předseda spolku Havlíček Leopold Hlídek, místopředsedou bývalý

¹ Tento název evidují úřady i spolkové stanovy, podle nich měl ale na razítku (pečeti) spolek uváděn název „*Podporující a vzdělávací spolek Havlíček pro Zlíchov a okolí*“.

předseda bratrstva František Frainstätter. Vzhledem k tomu, že v této době měl spolek Havlíček více členů než Bratrstvo, došlo fakticky k převzetí členů spolku bratrstva do svých řad s tím, že bylo ukončeno vydávání podpor v nemoci, členové měli nadále nárok na pohřebné pro sebe (jeho výše byla závislá na délce členství v spolku) i manželku, ve výjimečných případech bylo možno žádat i další podporu.

Vzhledem ke změně politické situace byl spolek nucen na jaře roku 1949 přistoupit ke sloučení s místní organizací Červeného kříže. Sloučení bylo schváleno na mimořádné valné hromadě, která se konala dne 29. května 1949, činnost spolku byla oficiálně ukončena ke dni 12. 3. 1950, kdy proběhla ustavující schůze místní skupiny Československého Červeného kříže v Praze 16 - Zlíchov.

Spolková místnost se zpravidla nacházela v některém ze zlíchovských hostinců. Od počátku své činnosti do konce 20. let 20. století se spolek scházel v místnostech pana Hory (č.p. 16), pak krátce U Němečků. Od konce roku 1921 si zřídil spolkovou místnost v hostinci U Velasů, pro špatný stav tamního zařízení se ale roku 1929 přestěhoval k Helmichům, kde zasedal až do srpna 1945. Do sloučení s *Bratrstvem Zlíčovsko-hlubočepským* se scházel opět U Velasů a nakonec od ledna 1947 U Dvořáků.

Předsedové:

Jan Hora	1896-1919
Rudolf Šícha	1919-1921
Leopold Hlídek	1921-1948 (zemřel v květnu 1948)
František Frainstätter ²	1948-1950

II. Vývoj a dějiny fondu

Materiály spolku byly do Archivu hl. m. Prahy přijaty 22. listopadu 1960 (přír. č. 102, 103/60) spolu s materiály *Bratrstva Zlíčovsko-Hlubočepského* (NAD 417), předal je Obvodní výbor Československého Červeného kříže na Smíchově. Na podzim roku 1970 byl fond doplněn o fotografie, jež sem byly delimitovány z Muzea hl. m. Prahy (přír. č. 60, 61/71).

Během pořádání byly vyřazeny multiplikáty a staré obaly, jinak fond nebyl skartován.

² Jméno je udáváno také jako *Franšteter*, *Freistetter* atp.

III. + IV. Archivní charakteristika fondu, obsah fondu

Zápisy ze schůzí obsahují poměrně konstantní agendu, kromě schválení předešlé schůze se jednalo o čtení zpráv pokladníka a jednatele, následovalo čtení došlých dopisů, případně jiné aktuální problémy, poté probíhalo hlášení nových členů a volné návrhy, dotazy a připomínky. V několika málo případech se řešily pomluvy spolku či vzájemné spory členů.

Ve fondu se nachází také pamětní kniha spolku, podpisová kniha zábavního výboru, několik knih členů, výběru členských příspěvků a účetní knihy. Po sloučení spolku s bratrstvem roku 1947 se pokračovalo dále v již existujících knihách spolku Havlíček, výjimkou jsou členské poplatky, které byly vedeny i v knihách Bratrstva Zlíchovsko-hlubočepského (NAD 417).

Spisy se dochovaly útržkovitě. Jedná se hlavně o výroční zprávy z let 1914-1941, zvláště v pozdějších letech doplněné o přednášku předsedy a jiné dokumenty, např. mezi materiálem z roku 1941 jsou uloženy dopisy s návrhy členů jak zlepšit špatnou finanční situaci spolku. Další materiály se týkají hlavně členské agendy, jsou zde také některé spolkové formuláře, převážně ze 40. let 20. století.

Dochovaly se také fotografie členů výborů spolku ze slavnostních tabel, které spolek připravil ke svým výročím mezi lety 1906-1946, a jeden pamětní odznak s K. H. Borovským, který byl původně vložen v knize členských příspěvků (inv. č. 12). Pro roky 1947 a 1948 se dochovala celkem kompletní spolková korespondence, dopisy z roku 1949 se týkají především již likvidace spolku a materiály z roku 1950 se již téměř výhradně týkají Českého červeného kříže.

Materiály z fondu jsou vhodné pro studium spolkového života koncem 19. století a v první polovině století dvacátého, vzhledem k zaměření spolku je materiál bohatý na sociální otázky, jakými byla nemocnost členů či jejich kontrola, pohřebnictví, ale také kulturní život spolku, jeho vzdělávací činnost atp.

V. Záznam o uspořádání archivního souboru a sestavení pomůcky

Archivní zpracování fondu včetně inventáře provedla v lednu roku 2016 Zora Damová. Fond obsahuje 81 evidenčních jednotek (15 knih, 1 karton, 64 fotografií a 1 odznak) a 35 inventárních jednotek v rozsahu 0,47 bm. Fond je uložen v Archivu hlavního města Prahy, Archivní 6 149 00, Praha 4, v oddělení fondů městských podniků, institucí a fyzických osob.

Prameny:

Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy II., Národní výbor hl. m.

Prahy, odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, spisy:

III/0705 (Bratrstvo Zlíčovsko-Hlubočepské),

III/0638 (Podpůrný a vzdělávací spolek „Havlíček“ pro Zlíchov a okolí).

HLÍDEK, Leopold: *Zlíchov jindy a dnes*, Praha 1933.

HLÍDEK, Leopold: *40 let Podpůrného a vzdělávacího spolku Havlíček pro Zlíchov a okolí 1896-1936*, Praha 1936.

Inv. č.	Sign.	Obsah	Časový rozsah	Číslo knihy
Knihy				
1		Zápisy z porad (září 1895-leden 1905) (vloženy 3 pohledy z Polné, Hilsneriáda)	1895–1905	kniha 1
2		Zápisy z porad (leden 1905-leden 1920)	1905–1920	kniha 2
3		Zápisy z porad (leden 1920-červen 1925)	1920–1925	kniha 3
4		Zápisy z porad (červenec 1925-září 1938)	1925–1938	kniha 4
5		Zápisy z porad (září 1938-únor 1949)	1938–1949	kniha 5
6		Podpisová kniha schůzí výboru	1939–1949	kniha 6
7		Subskripční kniha zábavního výboru	1905–1947	kniha 7
8		Adresář členů	b.d.	kniha 8
9		Index členů (vložena sešit s účty 1941)	[1934–1946]	kniha 9
10		Kniha manželek	1936–1950	kniha 10
11		Kniha vybírání příspěvků pohřebního fondu	1903–1936	kniha 11
12		Záznamní kniha členských příspěvků (index)	1932–1947	kniha 12
13		Kniha výběru příspěvků	1933–1947	kniha 13
14		Účetní deník	1934–1946	kniha 14
Pamětní				
15		Pamětní kniha	1906–1946	kniha 15

Inv. č.	Sign.	Obsah	Časový rozsah	Číslo kart.
Spisy				
Výroční zprávy, členové a organizační záležitosti				
16		Pozvánky na valnou hromadu v letech 1914, 1926-1946 (obsahují pokladní zprávy, občasně zprávu předsedy či jednatele a jiné doklady z valné hromady)	1914, 1926-1946	1
17		Zápis výborových schůzí, pokladní zpráva	1948	1
18		Návrh stanov pohřebního fondu	1927, 1928	1
19		Domácí a jednací řád a stanovy spolku "Bratrstvo-Havlíček" z 15.6. 1947	1947	1
20		Adresář členstva	[1930-1946]	1
21		Seznam členů vzdělávacího a podpůrného spolku Bratrstvo Havlíček	1947	1
22		Členové fondu "Dvojčlenství"	1947	1
23		Členské průkazy vdov (Trpišovská, Halašková, prázdný)	1937~1948	1
24		Pomocné lístky pro vybírání příspěvků	1947	1
25		Přehled účasti členů na pohřbech	1947	1
26		Formuláře (přihlášky, prohlášení, dotazník, OSA - ohlášení produkce)	1931~1950	1
Fotografie				
27		Fotografie členů výboru k 20. výročí (16 fotografií)	1906	1
28		Fotografie členů výboru k 25. výročí (16 fotografií)	1921	1
29		Fotografie členů výboru k 40. výročí (16 fotografií)	1936	1
30		Fotografie členů výboru k 50. výročí (16 fotografií)	1946	1

Inv. č.	Sign.	Obsah	Časový rozsah	Číslo kart.
31		Odznak k výročí K. H. Borovského (1821-1921)	1921	1
Korespondence				
32		Korespondence (č.j. 2-57) (obsahuje i materiály související se sloučením spolků)	1947	1
33		Korespondence (č.j. 15-73)	1948	1
34		Korespondence (obsahuje i materiály k ukončení činnosti spolku)	1949	1
35		Korespondence	1950	1

Název archivu: 321100010 - Archiv hlavního města Prahy

**Název pomůcky: Podpůrný a vzdělávací spolek Havlíček
v Zlíchově a okolí**

Časový rozsah: (1895)1896-1950

Značka fondu:

Počet evidenčních jednotek: 81

Počet inventárních jednotek: 35

Rozsah v bm: 0,47

Stav ke dni: 29. 1. 2016

Fond uspořádal: Zora Damová

Inventář sestavil: Zora Damová

Počet stran: V + 3

Počet exemplářů: 11

Inventář schválil: Doc. PhDr. Václav Ledvinka, CSc.